

נשים בתנ"ך בראי החסידות – שיעור 15

שפּרה ופועה – מקורות

רש"י	חומש
(ח) ויקם מלך חדש - רב ושמואל חד אמר חדש ממשי. וחד אמר, שנתחדשו גזרותיו: אשר לא ידע - עשה עצמו כאלו לא ידע:	(ח) ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף :
(י) הבה נתחכמה לו - כל הבה לשון הכנה והזמנה לדבר הוא, כלומר הזמינו עצמכם לכך: נתחכמה לו - לעם. נתחכמה מה לעשות לו. ורבותינו דרשו נתחכם למושיען של ישראל לדונם במים, שכבר נשבע שלא יביא מבול לעולם (והם לא הבינו שעל כל העולם אינו מביא, אבל הוא מביא על אומה אחת): ועלה מן הארץ - על כרחנו. ורבותינו דרשו כאדם שמקלל עצמו ותולה קללתו באחרים, והרי הוא כאלו כתב ועלינו מן הארץ והם יירשוהו:	(ט) ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו : (י) הבה נתחכמה לו פן ירבה ויהיה פי תקראנה מלחמה ונוסף גם הוא על שגאינו ונלחם בנו ועלה מן הארץ :
(יא) עליו - על העם: מסים - לשון מס, שרים שגובין מהם המס. ומהו המס, שיבנו ערי מסכנות לפרעה: למען ענתו בסבלתם - של מצרים: ערי מסכנות - כתרגומו. וכן (ישעיהו כב טו) לך בא אל הסוכן הזה, גזבר הממונה על האוצרות: את פתם ואת רעמסס - שלא היו ראיות מתחלה לכך ועשאום חזקות ובצורות לאוצר:	(יא) וישימו עליו שרי מסים למען ענתו בסבלתם ויבן ערי מסכנות לפרעה את פתם ואת רעמסס :
(יב) וכאשר יענו אתו - בכל מה שהם נותנין לב לענות, כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ: כן ירבה - כן רבה וכן פרץ. ומדרשו רוח הקודש אומרת כן אתם אומרים פן ירבה, ואני אומר כן ירבה: ויקצו - קצו בחייהם. ורבותינו דרשו כקוצים היו בעיניהם:	(יב) וכאשר יענו אתו פן ירבה וכן יפרץ ויקצו מפני בני ישראל :
(יג) בפרך - בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו:	(יג) ויעבדו מצרים את בני ישראל בפרך :
(טו) למילדת - הוא לשון מולידות, אלא שיש לשון קל ויש לשון כבד, כמו שובר ומשבר, דובר ומדבר, כך מוליד ומילד: שפרה - זו יוכבד על שם שמשפרת את הולד: פועה - זו מרים שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה. פועה לשון צעקה, כמו (ישעיהו מב די) כיולדה אפעה:	(יד) וימרו את חיייהם בעבדה קשה בחמר ובלבנים ובכל עבדה בשדה את כל עבדתם אשר עבדו בהם בפרך : (טו) ויאמר מלך מצרים למילדת העברית אשר שם האחת שפרה ושם השנית פועה :
(טז) בילדכן - כמו בהולידכן: על האבנים - מושב האשה היולדת, ובמקום אחר קוראו משבר, וכמוהו (ירמיהו יח ג) עושה מלאכה על האבנים, מושב כלי אומנות יוצר חרס: אם בן הוא וגו' - לא היה מקפיד אלא על הזכרים, שאמרו לו אצטגנינו שעתיד להוולד בן המושיע אותם: וחיה - ותחיה:	(טז) ויאמר בילדכן את העבריות וראיתן על האבנים אם בן הוא והמתן אותו ואם בת היא וחתיה :
(יז) ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינן את הילדים : (יח) ותחיינן את הילדים - מספקות להם מים ומזון. תרגום הראשון וקיימא והשני וקיימתין, לפי שלשון עברית לנקבות רבות, תיבה זו וכיוצא בה, שמששת לשון פעלו ולשון פעלתן, כגון (שמות ב יט) ותאמנה איש מצרי, לשון עבר, כמו ויאמרו לזכרים, ותדברנה בפיכם (ירמיהו מד כה) לשון דברתן, כמו ותדברו לזכרים. וכן (יחזקאל יג יט) ותחללנה אותי אל עמי, לשון עבר חללתן, כמו ותחללו לזכרים:	(יז) ותיראן המילדת את האלהים ולא עשו כאשר דבר אליהן מלך מצרים ותחיינן את הילדים : (יח) ויקרא מלך מצרים למילדת ויאמר להן מדוע עשיתן הדבר הזה ותחיינן את הילדים : (יט) ותאמרן המילדת אל פרעה כי לא כנשים המצריית העברית כי חיות הנה בטורם תבוא אלהן המילדת וילדו : (כ) וייטב אלהים למילדת וירב העם ויעצמו מאד :
(כ) וייטב - הטיב להם. וזה חלוק בתיבה שישודה שתי אותיות ונתן לה וי"ו יו"ד בראשה, כשהיא באה לדבר בלשון ויפעיל הוא נקוד הו"ו"ד בציר"י שהוא קמ"ץ קטן, כגון וייטב א-להים למילדות, וירב בבת יהודה (איכה ב ה), הרבה תאניה, וכן ויגל השארית (דברי הימים ב' לו כ), דנבזראדן הגלה את השארית, ויפן זנב אל זנב (שופטים טו ד), הפנה הנובט זו לזו, כל אלו לשון הפעיל את אחרים. וכשהוא מדבר בלשון ויפעל, הוא נקוד הו"ו"ד בחיר"ק, כגון (ויקרא י כ) וייטב בעיניו, לשון הוטב, וכן וירב העם (פסוק כ), נתרבה העם, ויגל יהודה (מלכים ב' כה כא) הגלה יהודה, ויפן כה וכה (ב יב), פנה לכאן ולכאן. ואל תשיבני ולך, וישב, וירד, ויצא, לפי שאינן מגזרתן של אלו, שהרי הו"ו"ד יסוד בהן, ירד, יצא, ישב, ילך, הו"ו"ד אות שלישית בו: וייטב א-להים למילדת - מהו הטובה:	(כא) ויעש להם בתים - בתי כהונה ולויה ומלכות שקרויין בתים. ויבן את בית ה' ואת בית המלך (מלכים א' ט א). כהונה ולויה מיוכבד, ומלכות ממרים, כדאיתא במסכת סוטה (סוטה יא ב):
(כב) לכל עמו - אף עליהם גזר. יום שנולד משה אמרו לו אצטגנינו היום נולד מושיעו, ואין אנו יודעין אם ממצרים אם מישׂראל, ורואין אנו שסופו ללקות במים, לפיכך גזר אותו היום אף על המצרים, שנאמר כל הבן הילוד, ולא נאמר הילוד לעברים, והם לא היו יודעים שסופו ללקות על מי מריבה:	(כב) ויצו פרעה לכל עמו לאמר כל הבן הילוד היארה תשליכהו וכל הבת תחיינו :

דָּבַר וְאָמַרְתָּ פֶּה אָמַר אֲדֹנָי ה' הִנְנִי עֹלֶיךָ פְּרָעָה מְלֶךְ מְצָרִים הַתְּנִים הַגְּדוֹל הַרְבֵּץ בְּתוֹךְ יִאֲרִיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יִאֲרִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי:

אור החיים על שמות פרק א פסוק יט

"לא כנשים המְצַרֶּית הַעֲבֵרֶית כי חיות הנה..." ואולי שרמזו כי הנשים של בני ישראל היו גם ב' לימודיות בההשכלה, הא' היותן מעיקרם עבריות, והב' שהן עתה מצריות, ובאמצעות זה נתחכמו ב' מיני השכלה, וזה הוא שיעור הכתוב כי לא כנשים הרגילות בנמצא הם אלו, שהם מצריות עבריות...

* * *

תלמוד בבלי מסכת סוטה דף יא/ב – יב/א

"ויאמר מלך מצרים למילדות העבריות" וגו'. רב ושמואל: חד אמר, אשה ובתה, וחד אמר, כלה וחמותה. מאן דאמר אשה ובתה – יוכבד ומרים; ומאן דאמר כלה וחמותה – יוכבד ואלישבע. תניא כמאן דאמר אשה ובתה, דתניא: שפרה זו יוכבד ולמה נקרא שמה שפרה? שמשפרת את הולד; דבר אחר שפרה, שפרו ורבו ישראל בימיה. פועה זו מרים ולמה נקרא שמה פועה? שהיתה פועה (ומוציאה את הולד); דבר אחר פועה, שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל...

תוספות: שהיתה פועה לולד – פירש רבינו חננאל לוחשת לחישה ויוצא הולד כמו שעושים אלו עכשיו באזני האשה:

"ותחיין את הילדים" תנא לא דיינן שלא המיתו אותן אלא שהיו מספיקות להם מים ומזון.

"ותאמרן המילדות אל פרעה כי לא כנשים וגו'" מאי חיות? אילימא חיות ממש אטו חיה מי לא צריכה חיה אחריתי לאולודה? אלא אמרו לו אומה זו כחיה נמשלה – יהודה גור אריה דן יהי דן נחש נפתלי אילה שלוחה יששכר חמור גרם יוסף בכור שור בנימין זאב יטרף דכתיב ביה ודלא כתיב ביה כתיב (ביה) "מָה אֶמְךָ לְבִיא בֵּין אֲרִיּוֹת רְבָצָה [בְּתוֹךְ כְּפָרִים רְבָתָה גוֹרִיָּה]" (יחזקאל יט ב).

"ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם בתים" רב ושמואל חד אמר בתי כהונה ולויה וחד אמר בתי מלכות מ"ד בתי כהונה ולויה אהרן ומשה ומ"ד בתי מלכות דוד נמי ממרים קאתי דכתיב ותמת עזובה (אשת כלב) ויקח לו כלב את אפרת ותלד לו את חור וכתוב ורוד בן איש אפרתי וגו'...

"וילך איש מבית לוי" להיכן הלך? אמר רב יהודה בר זבינא שהלך בעצת בתו. תנא עמרם גדול הדור היה כיון (שראה שאמר) [שגזר] פרעה הרשע "כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו" אמר לשוא אנו עמלין עמד וגירש את אשתו עמדו כולן וגירשו את נשותיהן. אמרה לו בתו אבא קשה גזירתך יותר משל פרעה, שפרעה לא גזר אלא על הזכרים ואתה גזרת על הזכרים ועל הנקיבות, פרעה לא גזר אלא בעוה"ז ואתה בעוה"ז ולעוה"ב, פרעה הרשע ספק מתקיימת גזירתו ספק אינה מתקיימת אתה צדיק בודאי שגזירתך מתקיימת, שנאמר "ותגזר אומר ויקם לך". עמד והחזיר את אשתו, עמדו כולן והחזירו את נשותיהן. "ויקח" ? "ויחזור" מיבעי ליה! א"ר יהודה בר זבינא שעשה לו מעשה ליקוחין הושיבה באפריון ואהרן ומרים מרקדין לפניו ומלאכי השרת אמרו אם הבנים שמחה.

"את בת לוי" אפשר בת מאה ושלשים שנה היא וקרי לה בת? דא"ר חמא בר' חנינא זו יוכבד שהורתה בדרך ולידתה בין החומות שנאמר "אשר ילדה אותה ללוי במצרים" – לידתה במצרים ואין הורתה במצרים. א"ר יהודה שנולדו בה סימני נערות.

"ותהר האשה ותלד בן" ... א"ר יהודה בר זבינא מקיש לידתה להורתה מה הורתה שלא בצער אף לידתה שלא בצער מכאן לנשים צדקניות שלא היו בפיתקה של חוה.

* * *

בית היולדות ע"ש שפרה ופועה

חיות	פועה	שהיתה פועה ברוח הקודש ואומרת עתידה אמי שתלד בן שמושיע את ישראל	מרים
	שפרה	שמשפרת את הולד מלשון "שפיר ושליא"	יוכבד
	פועה	לוחשת לחישה ויוצא הולד	מרים

רוד	פועה	"פועה לשון צעקה כמו 'כיולדה אפעה'"	אלישבע
	שפרה	"שמשפרת את הולד" [כשהוא יוצא מלא דם]	יוכבד
	פועה	"שפועה ומדברת והוגה לולד כדרך הנשים המפייסות תינוק הבוכה" / נופעת יין אחר אמה	מרים

ביחד	החייאת הולד המת – פועה הפיעה חיים ושפרה נשפה בשפופרת
------	--